

VÅLERENGA HISTORIELAG

Et organ for
Vålerenga Historielag

*Mer gammelt
enn nytt*

Årgang 10 nr. 2 - 2007

*Vi ønsker våre
medlemmer en
riktig god
sommer og
velkommen
tilbake til høsten.*

Jan Hellerud har avduket skiltet på
Sotahjørnet.

Husk vårt første medlemsmøte 17. september 2007 kl. 19.00.

Sted: Vålerenga skole

Omvisning og samling med orientering av rektor Mette Sæthre.

Se forøvrig vår møtekalender på siste side!

Har du husket medlemskontingenten for 2007?

Vårt arbeide med historielaget er avhengig av dette.

Tett vårprogram

Even Haugseth

Denne våren har det vært flere fine arrangementer i regi av Vålerenga Historielag. Etter henvendelse fra Klanen laget vi 14. april en egen vandring for, og rundt 150 møtte opp ved kjerka i det nydelige vårværet. Bjørn Arild Gjerdalen, Jarle Teigøy og undertegnede ledet den engasjerte gjengen innom noen av de mest betydningsfulle stedene i VIF's historie. Ved stiftelsesstedet i Vålerenggata 29 var vi så heldige å få oppleve en av klubbens nestorer, Arild Andresen, på sitt beste da han fortalte noen av sine favoritthistorier fra sin karriere i buret til VIF. Her fikk vi også hilse nærmere på May Aas som er æresmedlem for sin rekordlange håndballkarriere. Turen gikk videre oppover Vålerenggata forbi nr. 56 hvor VIF-bua en gang var. Et passende sted å avslutte var selvfølgelig ved Sotahjørnet som har betydd mye som samlingssted for mange VIF-tilhengere opp gjennom tidene. Vi har blitt oppfordret av Klanen om å gjenta dette arrangementet også neste år.

Bare noen dager etter, 23.april, var det klart for nytt medlemsmøte i laget vårt. Også denne gang klarte vi å fylle lokalet i seniorsenteret i Jordal terrasse til trengsel. Det var også en sprudlende gjest, Thor Gotaas, vi hadde på besøk. Han er mest kjent for en rekke bokutgivelser om bl.a. loffere og tatere. Vi fikk høre et fengende og morsomt foredrag om lofferne, disse landevegens folk som en ofte kunne se for en del år tilbake. Noen byoriginaler i Oslo fikk vi også høre om. I pausen gikk boksaget fra gjestens ryggsekk unna. Vi kunne nyte kaffe og deilig kringle som var vi hadde kjøpt inn i anledning at historielaget nylig hadde rundet 15 år. Det ble en underholdende kveld, så vi håper å få besøk av Thor Gotaas en annen gang også.

5. mai var en stor dag for både historielaget, VIF og Vålerenga. Etter et samarbeide med Aldermannsligaen hadde vi fått Oslo Byes Vel

med på å lage et historisk skilt til Sotahjørnet. Mange hadde også funnet vegen hit denne lørdagsettermiddagen. Stoltheten var stor over endelig å få merket dette betydningsfulle stedet i bydelen. Det var taler fra både Finn Hauger og Jan Hellerud i Aldermannsligaen. I tillegg gikk undertegnede gjennom innsamlet historie om hjørnet. Vålerenga Janitsjarkorps framførte kjente toner fra Vålerenga og de frammøtte sang med. En ivrig VIF-tilhenger, skuespilleren Sven Nordin, hadde funnet vegen fra Kampen og hyllet så vel Sotahjørnet som Vålerenga med vakre ord med bl.a. Kyterns dikt "Sotakaféen" og "Mitt kongerike". Det var riktig hyggelig at vi fikk til en så høytidelig og fin ramme rundt avdukningen av dette flotte, blå skiltet. En annen ting som var gledelig, er å vite at jungeltelegrafene fungerer godt fortsatt. En etterkommer av fru Jensen og fru Berger som drev Sotakaféen i flere år, hadde fått vite om og funnet fram til dette arrangementet. Slikt er viktig, for da får vi enda flere verdifulle opplysninger om dette stedet.

Det var naturlig for oss i denne anledning å opplyse om vår neste drøm for Sotahjørnet. Det er å få reist en skulptur her. Vi har i flere år hatt idèen om denne og har allerede snakket med en dyktig skulptør på Vålerenga som kunne tenke seg å lage en slik. Et forslag kom også fram under dette arrangementet om å få realisert dette til VIF's hundreårsjubileum i 2013. Skal vi få til dette, kreves det planlegging og penger, så vi kommer til å kontakte Aldermannsligaen igjen for å finne ut av dette.

I skrivende stund er ikke historielagets årlige bydelsvandring gjennomført. Også i år har det vært en god del planlegging for å arrangere en slik tur. Det viser seg igjen at når man begynner å "grave" i historien, dukker det opp mye interessant. For noen år tilbake hadde vi en vandring hvor vi fikk komme bak husene og plankegjerdene, der hvor folk sjelden kommer inn. Dette var så vellykket at vi valgte å gjøre det også i år. Det var naturlig å ta for seg temaet om alle småbedriftene som befant seg i Vålerengas

gater og gårdsrom. Mange av disse er dessverre forsvunnet, men de betydde mye fordi de ga et mangfold av arbeidsplasser og hadde innvirkning på miljøet her. Når dette bladet kommer ut, er vandringa over, og vi håper at de frammøtte hadde en interessant og fin tur med oss i år også.

Styret i Vålerenga Historielag ønsker medlemmene en riktig god sommer og ønsker vel møtt igjen til høstens arrangementer.

Fra venstre Sven Nordin, Even Haugseth, Jan Hellerud, Arild Andresen og Finn Hauger.

Even monterer skiltet straks før avduking.

NOEN NOTATER FRA LEIF SOM LIKTE Å SETTE ORD PÅ TING

Leif Lie

Leif Lie var sønn av "pol'ti Lie". Han ble født i 1921. Hans søster Rakel og bror Åsmund fant denne historien som Leif hadde skrevet. Åsmund sendte den til Arne Mustad Sørensen som tok den med til historielaget. Leif gikk i samme klasse som Arne både på Vålerenga skole og på middelskolen. Nå er de borte begge to. Leif døde for mange år siden, og Arne gikk bort våren 2006.

BYDELEN SOM HOLDER PÅ Å DØ

Det er tydelig at gode, gamle Vålerenga er kommet på sotteseng. I min ungdom var det et yrende liv der; en hærskaare av unger, et yrende liv i alle butikker, klikker av mannfolk på alle tradisjonelle gatehjørner.

Langs Vålerengas pulsåre. Strømsveien, var det ikke mindre enn en på hvert hjørne fra Totensgata, Hedemarksgata, Østerdalsgata og

Pokerspill på Tierløkka i Totensgata

Sotahjørnet ved Etterstadgata. Av disse klikkene var vel gjengen på hjørnet ved Totensgata, den fargerikeste, og hva den vesle blindtarmen av ei gate har hatt å by på opp gjennom alle trengsels år av fyll og fest og spetakkel, idyll og hjertevarme, sorg og glede, vil vel aldri komme på prent.

Vålerenga har aldri hatt noe Vinmonopol, men ingen behøvde å tørste av den grunn. "Ei halv ei" kunne allikevel fikses, for det var seriøse forretningsfolk i klikkene, og om det ikke alltid var merkevarer som ble omsatt, så borget vel mange småprodusenters årelange erfaring og

renomè for kvaliteten.

Fredagskveldene var uten tvil de mest begivenhetsrike av alle dagene i uka. Da vanket det mange fulle mannfolk og mange sinte kjerringer, og Vålerenga levde på sitt mest hektiske. Det var vel ikke så stor lønningen mannen fikk, men så var det også kniving om kronene; og litt skulle vel kjerringa ha for å handle om lørdagen også. Svært mange handlet på bok, eller tok på "krita" som det også het; og selv om de mange småbutikkene så ut til å trives utmerket, og omsetningen var livlig, har det vel ikke alltid vært like lett å få inn pengene, og mange gjeldsposter er vel også blitt strøket av de gode butikkmadamer som uinndrivelige.

Det var stemning i de gamle butikkene, ofte små og lave krypinn med bjelle over døra, for i rommet innenfor butikken bodde gjerne innehaversken, og når det var tomt i butikken hadde hun gjerne sitt tilhold der inne. Det var slitt dype groper selv i de hardeste stenflisgolv og alt var velbrukt og nedslitt, men rent og ordentlig likevel, og alltid luktet det deilig av ferske bakevarer. Den gang hadde brødene sprø og skinnende blanke skorper med fine sprekker i. Det maskinbakte i dag tåler ingen sammenligning verken når det gjaldt utseende eller smak.

Det er tydelig at gamle Vålerenga er kommet på sotteseng. Bydelen er ikke søvnig. Den er døende. Ennå står mange av de gamle trehusene, og flesteparten er ennå bebodd, men det er bare et

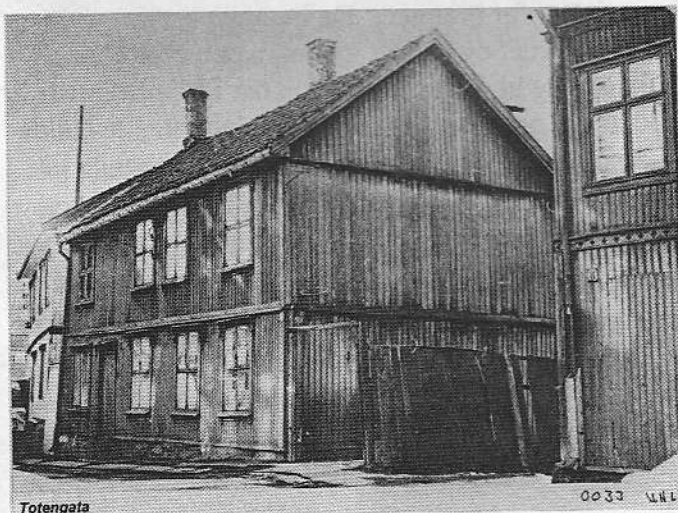
Vålerenga politistasjon 29. februar 1906

skall. Sikkert halvparten av de gamle forretningene er sluttet, folkelivet har dødd ut. Alt venter på en regulering som skal gi det siste som er igjen av Vålerenga, nådestøtet. Det nye vil vel bare ha navnet tilfelles med det gamle. Eller vil noe av det gamle greie å overleve?

Det gamle Etterstad som var Vålerengas utmark gjennom alle år før krigen, har ikke overlevd. Det eneste som er igjen er utsikten til Ryenberg og Ekebergåsen på den andre siden av Loelva. I min barndom vokste det gress over hele Etterstad. Til og med den gamle travbanen som gikk rundt toppen, var gressbevokst, for den var for lenge siden tatt ut av bruk. Men enda gikk det flokker med travhester fra Nygård og gresset rundt på Etterstad og om sommeren var det kuer der også, og øverst på plataet var det flatt og fint for fotballbaner, for fotballen har alltid stått høyt i ære på Vålerenga. Etterstad var Vålerengas ene og alene. Eneretten til Muselunden som strakte seg på den andre siden av Strømsveien bortover mot Økern og Lille-Tøyen var mer problematisk. Den gled unektelig over i Kampens enemerker, og var det noe vi hadde sans for i gamle dager så var det den lokale egenart og samhørighet.

Aftenpostens sosietetsredaktør Einar Rose skryter av å være fra Kampen. Kan så være. Kampen var utlandet for oss på Vålerenga som vi hadde lite eller intet samkvem med, og selv om ingen av oss drev det så langt som opp til Parnasset, følte vi oss ikke dårligere av den grunn.

Vålerengas annen nabo, Gamlebyen, var nesten som Kina. Gamlebyen var nesten aristokratisk og så vesensfremmed at vi nesten ikke gadd å føle noe for det i det hele tatt.

Totengata

0033 uhl

Dikt av Rudolf Nilsen

På gjensyn

Smålsengata

Jeg elsker deg min gate
med støv og sten og sand –
en dal igjennom byen
det store ørkenland,
Her har jeg alt å lenges til
og lenges det er alt jeg vil

Et hjemlig sted på jorden
er ganske godt å ha,
så kan man si: På gjensyn,
når man drar derifra.

Og er det blott en gatesprekk:
man lenges dit når man er vekk.

Vålerenggata

BRANNER PÅ VÅLERENGA

Anne Teppen

Det har vært mange branner på Vålerenga. I historielagets avisarkiv har vi klipp som omtaler mer enn 20 branner i tidsrommet 1935 til 1988. Det er i snitt en brann omtrent hvert annet år. Nesten alle gatene har hatt "sin" brann. Noen gater har hatt mer enn én. I Dagbladet 28. september 1954 står det under overskriften "Panikkstemning på Kampen og Vålerenga" at de gamle trehusene er livsfarlige, - nå må det saneres! Det var en pyroman på ferde og folk var naturlig nok engstelige. En eldre mann i Danmarksgate ble sitert: "Folk i den gamle og livsfarlige trebebyggelsen på Kampen og Vålerenga håper at de siste brannene må åpne myndighetenes øyne så vi snart kan få en sanering her. Alle vet at en brann som får lov til å utvikle seg og kanskje i sterk vind, vil føre til absolutt katastrofe i disse strøkene. I mange gårder vil verken barn eller voksne ha den minste mulighet til å komme seg ut, de vil være fanget i en rottefelle. Disse gamle trehusene er en skam for Oslo".

Når den røde hanen galer er det grunn til å være engstelig, og flere av brannene har kostet liv, hus, hjem og arbeidssted. Trehusene har ikke alene vært utsatt. Murgårder i Orkneygata, Hedmarksgata og Østerdalsgata har også vært herjet av brann.

Hedmarksgata 6 ble bygget i 1894. Det er et 4 etg. bolighus i pusset tegl. Fra 1920 var det en melkebutikk i huset. I bakgården sto det en bygning lik den som fremdeles står mot gaten. Lørdag 15. september 1956 brant bakgården under stor dramatikk som krevde et dødsoffer. Artikkelen om brannen, som sto i Morgenposten dagen etter, er så beskrivende og personlig og så ulikt det vi er vant til av reportasjer i dag at den er verd å gjenta i sin helhet:

DAME OMKOM OG 32 BLE HUSLØSE VED STORBRANN PÅ VÅLERENGA

"Den nær 50 år gamle frøken Konstance Ol-

sen omkom, og tre personer ble skadet og innlagt på sykehus da den 4-etasjers bakgården til Hedemarksgaten 6 på Kampen (!?) ble totalskadet ved en eksplosjonsartet brann ved 19-tiden lørdag kveld. 14 familier med til sammen 32 personer ble hjemløse og mistet alt de eide. Ilden oppstod i en leilighet i første etasje og grep om seg med voldsom fart, slik at hele gården var omspent av flammer før brannvesenet kom til. De fleste leieboerne kom seg ut bygningens eneste trappeoppgang, som straks etter styrtet sammen. Fem mennesker måtte reddes ut i brannvesenets redningsseil, mens en rekke andre hadde fått firt seg ned i branntau og rep, knyttet sammen av lakner og duker, før redningsmannskapene kom til.

Lå innenfor entrèdøren

Den omkomne ble ikke funnet før tidlig i går morges. Hun lå innenfor sin entrèdør i 3. etasje. De tre skadede er den 50 år gamle fru Solveig Enger, den 57 år gamle fru Ruth Svendsen og den 67 år gamle arbeider Oscar Bern Hansen, som alle er lagt inn på Ullevål sykehus med brannskader og brudd.

Det står etter forholdene bra til med dem. Hansen har brukket høyre ben, Solveig Enger er forbrant i ansiktet og på hendene, mens Ruth Svendsen har fått hjernerystelse.

Politiet meldte sent i går kveld at brannårsaken sannsynligvis er for sterk fyring uten tilsyn hos en familie.

Nettopp kommet fra klinikken

I første etasje i den brannherjede bygningen bodde familien Lehn. Konen var kommet tilbake fra fødselsstiftelesen dagen før brannen. Da brannen brøt ut, grep faren spedbarnet og styrtet gjennom den brennende oppgangen og ut, mens konen tok tak i familiens fire år gamle datter og klatret ut gjennom vinduet. De hadde ikke assurert.

Den 4 år gamle Laila hadde vært ute i gården og lekt, forteller fru Lehn til Morgenposten. Da kom hun plutselig løpende inn, og idet hun åpnet entrèdøren, slo flammene inn til oss. Laila må altså ha løpt gjennom flammene for å komme inn. Min mann grep tak i babyen som lå i en kurv og styrtet ut gjennom flammene og ut i gården, mens jeg fikk tatt Laila og hoppet gjennom vinduet, der Helgerud i 2. etasje stod og tok imot oss.

Familien har foreløpig fått bo hos en søster av fru Lehn i Hedmarksgaten 10 b.

70-åringer i branntau

Et nærmere 70 år gammelt ektepar som bodde i tredje etasje måtte redde seg ut gjennom vinduet med branntau. Fruen kom velberget ned, men mannen ble hengende fast i gesimsen i annen etasje, og styrtet rett ned i gården, der han ble tatt imot av Egil Gutteberg, som var i selskap i gården ved siden av og som styrtet til for å være med på redningsarbeidet.

Mistet alt de eide

I likhet med de andre familiene i den brannherjede gården, mistet familien Helgerud alt de eide. Det eneste Helgerud hadde igjen da han utpå kvelden var innlosjert hos en familie på den andre siden av gaten, var et par sko, strømper, bukse og nettingtrøye. Hans frue hadde gått kippskodd, og var nødt til å låne et par strømper.

Helgerud hadde nettopp fornyet hele møblementet og ellers kjøpt inn en masse nytt utstyr til leiligheten. Helgerud hadde nettopp fått seg en god jobb i kommunen, og fremtiden fortonet seg på alle måter lys for disse menneskene, inntil brannen lørdag gjorde dem hjemløse. De hadde forsikret for 15.000 kroner noe familien mener er i underkant.

Fårehunden ble i flammehavet

Aksel Evensen forteller at han stod ute på hjørnet da brannen brøt ut. Hjemme i leiligheten var hans kone og et barn på ett år. Han styrtet hjem i gården og kom seg opp til leiligheten sin i 3. etasje gjennom den allerede røykfylte oppgangen. Ungen fikk jeg med ned trappene og i sikkerhet, og da jeg kom opp igjen hadde ilden alt bredt seg til leiligheten vår".

Her slutter avisutklippet, men av artikkelen ellers vet vi at det gikk bra med Aksel Evensen og frue, men en hund ble altså også offer i denne meget dramatiske brannen.

I dag er det en koselig hage med plen, blomster og busker, sandkasse og lekehus for barn, sykkel/barnevogn- skjul og sittegrupper innenfor porten til Hedmarksgata 6.

PYROMAN PÅ FERDE

Det var ikke mange hus som ble spart i den store brannen i 1887. Nesten hele kvartalet mellom Opplandsgata, Vålerenggata, Ingeborgsgata og Danmarksgata ble flammenes rov.

Bare 4-5 hus øverst i det store kvartalet sto igjen. Et av disse husene var Ingeborgsgata 7, en liten trebygning i 2 etasjer bygget i 1876/77. I første etasje var det butikk og i annen etasje bolig. Huset var etter hvert belagt med eternittplater. I mai 1988 bodde det en person på hybel i 2. etasje, og butikken solgte dagligvarer. Det var over midnatt natt til søndag, butikken var stengt og det var ingen hjemme i leiligheten ovenpå, da fikk brannvesenet melding om at huset brant. Huset ble totalskadet. Det lyktes heller ikke å redde noe særlig av varebeholdningen i butikken. Skadene ble anslått til å være i millionklassen.

Det var uklart hva årsaken til brannen kunne være, men det viste seg at brannen var påsatt.

I august samme år, 1988, leser vi i Osloavisen at en 36 år gammel Sandefjord mann tilstår å ha påsatt

12 branner i Oslo. Han kjørte rundt i helgene i sin Mitsubishi Galant og satte fyr på bygninger. Etterpå var han på stedet og fikk opplevelsen med blålys, sirener og masse oppstyr. På Vålerenga var det Ingeborgsgata 7, Hedmarksgata 3-5 og Hedmarksgata 2 som ble rammet.

I januar 1989 sto fremdeles ruinene av det utbrente huset uten sikring. Vålerenga Vel tok opp saken med bydelsutvalg Sentrum Øst med kopi til bolig-etaten og bygningskontrollen, men ingenting skjedde. Nå står det omsider et ganske nytt og fint rød malt trepanelt bolighus der.

TO ULIKE BRANNER PÅ SAMME STED 1976

Kjøttspesialisten holdt til i Totengata 2, på hjørnet av Strømsveien og Totengata. Huset som var på 2 etasjer ble antagelig bygget i 1860-årene og inneholdt flere leiligheter og butikk med inngang fra hjørnet. Mandag 6. september 1976 kan det i Aftenposten leses at brannvesenet ble tilkalt kl. 7 for å slukke en pipebrann i huset. Brannmennene sluk-

Den gamle, tørre bygningen var allerede overtent da brannvesenet kom til. Det hadde vært pipebrann i samme bygning bare to timer før flammene «» ut over taket.
(Foto: Rolf Chr. Ulrichsen)

ket pipebrannen og forlot stedet etter en time. Men allerede før kl.9 kom neste brannmelding. Det ble sendt ut seks biler og 28 mann til brannen, som var under kontroll ved 9.30-tiden. Brannen fenget lett i den gamle, tørre bygningen, og slukningsmannskapene hadde vanskeligheter med å få slukket, står det i avisen. Brannen førte til trafikkvanskeligheter i Strømsveien, som måtte sperres mellom Galgeberg og Etterstad. Da det brant på det meste, måtte tilskuere dirigeres vekk, idet vindruter og taksten eksploderte i den intense heta, og fragmenter ble slynget ut i gaten.

I Arbeiderbladet har "Leieboer på Vålerenga" følgende innlegg etter brannen:

"Har dere sett noen feier?"

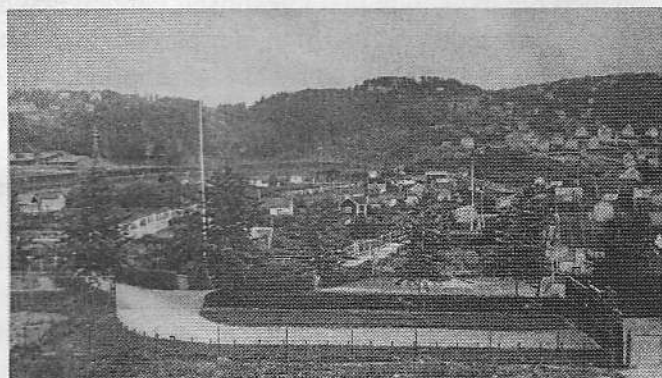
"7/9 leste vi om en brann i Strømsveien som først begynte som en pipebrann. Skal tro om vi kan vente flere slike branner her?"

Av og til blir det hengt opp oppslag: "Feieren kommer i morgen." Da blir oljefyrer etc. stengt av. Men i den fire-etasjers gården jeg bor i er det lenge siden vi så eller hørte at noen feier var i anmarsj.

Før måtte vi fjerne sot på loftet og i kjelleren. Men i dag ser vi ingenting av dette, og alle spør vi hverandre, har dere sett noen feier?

Det siste året har renhold og avgift steget to ganger. Så litt service skulle vi ha krav på. Vålerenga er jo et sted med gammel bebyggelse, så det kan bli katastrofe om det blir storbrann her. Jeg vil be vår feiermester om å innprente sine folk at alle piper må feies."

Det er neimen ikke så mange åra siden ei lita hytte eller et telt var ferieboligen. Vi har funnet et dikt av Dorian Red (Arne Paaske Aasen) som i kjent humoristisk stil gir en beskrivelse av hvordan problemer med trang plass kan løses.

Våleenga kolonihage

Hansens sommerhus.

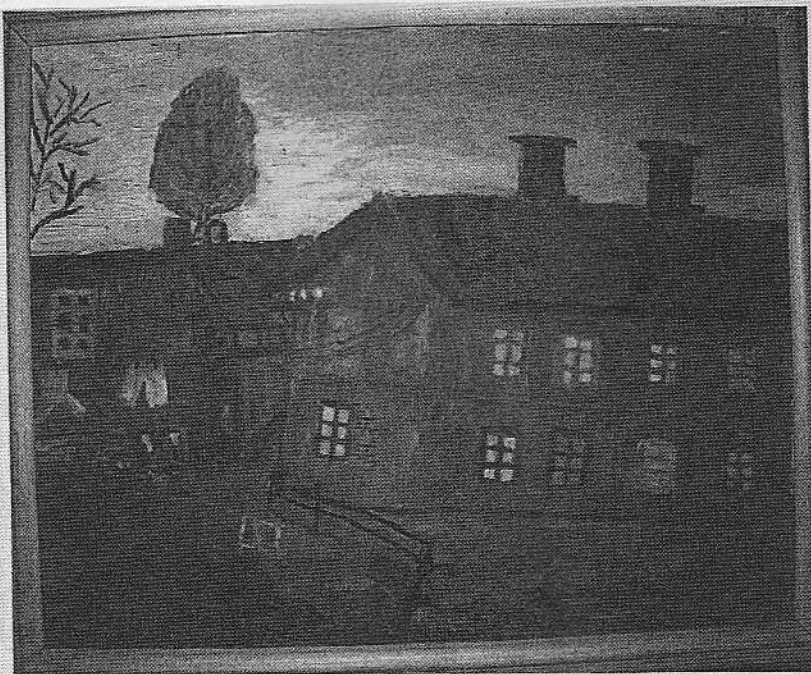
Et rom har Hansens sommerhus
Og mange er de festene,
de der har holdt i sus og dus.
han stelte godt for gjestene.

Når før de dro på skreppetur
og glad tok til med løyene.
Da laget han en teppemur
i mellom alle køyene.

Som ungdom er man litt sjenert,
en kryper bort i kråene.
Her lå de deilig isolert
og holdt det lystig gående.

Hans gjester er blitt gamle nå,
en eldes jo med årene.
Men nå har Hansen funnet på
en ting som er bedårende.

Hans syns det er på høye tid
og kaste teppefillene.
For når det nå er køyetid,
så tar de av seg brillene

Ferdig tekst og bilde har vi fått fra Alf Kryhlmann

Norsk stil på Vahl Videregående skole høsten 1945:

Gården jeg bor i. (Totengt. 10, bakgården.)

Det er ingen flott gård jeg bor i, men en gård som minst skulle vært revet for 20 år siden.

Selve gården, nummer 10, (som jeg bor i), består av forgård og bakgård. Jeg bor i 2. etg. innerst på gangen i bakgården. Det er også folk som bor i kjelleren. De leilighetene er kalde og forbudt av Helserådet.

Bakgården er en laftet bygning i 2 etasjer med 6 leiligheter. 2. etg. "bu'gang" i vinkel med do i 1. etg. Og 2 leiligheter i kjelleretasjen med inngang fra løkka. Ei løkke som støter opp til gården kalles "tierløkka". Tierløkka tjener som lekeplass for barna. Før krigen var det et flott sted for fyllefanter, men da krigen kom forsvant de som dogg for sola, og de har ikke vist seg siden. Folkene i gården lagrer veden sin her, og enkelte har jordstykker med grønnsaker. En har satt opp et dueslag, og en annen har satt opp et skur, hvor han har ei hestevogn stående.

Leieboerne i gården er alminnelige arbeidsfolk. Det er: fabrikk – verksted – brygge og transportarbeidere. Noen av disse drikker, slåss og spiller kort. Enkelte ganger har de som bor i kjelleren, slått i stykker møbler, og knust tallerkener og vindusruter. Under krigen byttet de bort rasjoneringsmerkene sine i "dunder"! Siden kom de og klaget over den snaue rasjonen.

Det er fritt og godt i gården vår; ved festligheter er det dans i gården, og alle får være med. Det er bare Olsen som er så fin! Hun kan ikke hilse en gang. Hvis ungene sparker med en liten papirball nede på løkka eller i gården, er hun framme med kjeften sin: "Tenk på rutene nå, unger, det er vanskelig å få fatt på!"

Om høsten er det mye bråk, for fra løkka ser man over i hager, som bugner av frukt. Når de høster i havene, står ungene nedenfor og skriker: "Vær så snill å få et eple'a?" Hvis de kaster over noe, så kaster ungene seg over frukten og slåss, som regel blir det den sterkeste som får den.

Rudolf Nilsen sier: "De spør hvor Nr. 13 er – vår kjære gamle gård? Den ligger inne i gaten her, hvor nr. 13 står - - -"

Det samme sier jeg om den eldgamle nummer 10.

Alf Kryhlmann, elev 1. kl. på Vahl Skole.

Bakgården er malt av Alf Kryhlmann.

VAREMANGEL

Skrevet av Liv Hellsaa

Dette er fortsettelse av fortellingen Østkantunger som er gjengitt i Vålerenga Bydel med sjel

Liv Hellsaa

Mangel på sko og annet fottøy begynte å bli prekært, ikke bare for oss men også for mange andre i gata. Vi ungene arvet etter hverandre, men Elins sko som jeg skulle arve var altfor små for meg som hadde noen svære brødfjeler til føtter. Så det ble Elin som fikk mine sko – det vil si vi måtte ha de på deling, også et par lappete, utette slagstøvler.

Gerd var heldigere.

Nå ja, ikke så veldig heldig ved å arve Elins sko. De var nemlig så skjeve og rare så selv skomakeren hadde problemer med å rette de opp med tresåler. Lær var det umulig å få tak i så derfor var ikke de skoene de beste å ha på føttene.

Til å begynne med syntes jeg det var stor stas å dele sko med Elin – da hadde vi lovlig fravær fra skolen når vi skulle bruke samme par sko samme dag. Det ble ikke særlig morsomt i lengden, derfor fikk jeg et par gamle sandaler av bestemor. Men på lang avstand kunne man se at det var

hennes sandaler – for vonde føtter. Riktignok ble de malt og fikk nye lisser, men jeg ble aldri glad i de. Slett ikke da kulden kom og jeg måtte ha tykke, hjemmestrikkete sokker av opprekgarn i mange farger inni sandalene. Da følte jeg meg liten på skoleveien og visste at nå ville jeg bli ledd av!

Det var skomangel over alt men ingen andre enn jeg gikk i sandaler i regn og snøslaps. Det var kommet noen sko i butikkene, med tresåler og 'overlær' i fiskeskin. Grønne og fine, og så smalt det så festlig i gata når vi gikk!

Aller helst ville jeg ha de, men så var det mangel på penger og rasjoneringskort.

Våre rasjoneringskort rakk aldri til oss ungene når det gjaldt klær eller sko. Noen av merkene ble byttet bort i ved eller andre ting vi kunne fyre med.

Bestemor kom med restegarn og noen gamle gensere som vi rakk opp. Nå skulle det bli luer, votter og sokker. Det vi ikke visste var at det skulle Elin og jeg gjøre.

Strikkingen ble nesten en vond drøm.

Strikkepinner, garn og masker ble en grusom opplæring. Mamma sint og forbannet over sine sinker av noen døtre som ikke fikk det til. At det ikke hjalp med ørefiker og kjeft forsto ikke mamma.

Herregud, vi var jo livredde der hun sto truende over oss med strikkepinner som så ut som kjempenåler og en stor kurv med garn som klødde så vi frøs nedover ryggen bare ved tanken at dette var vår jobb fremover. Og om vi frøs, ja så var det vår egen skyld som ikke hadde strikket votter og luer og det som større var!

Elin ga fort opp. Det ble bare gråt og en lohaug på strikkepinnene hennes. Og etter en omgang juling nektet Elin å ta i strikketøyet

"Jeg fryser heller", sa Elin og det gjorde hun også uten å klage. Jeg fikk da greie på strikkingen etter hvert, men det var naboen som lærte meg det.

Mamma tok imidlertid æren for det når hun siden kunne vise frem både votter, sokker, strømper, skjerf og luer laget i alle regnbuens farger. Jeg

strikket ikke fordi det var morsomt, men jeg oppdaget at når jeg satt med håndarbeidet så fikk jeg være i fred for all annet mas. Ikke ble jeg kastet ut heller som mamma ofte gjorde med oss ungene når hun ville være for seg selv. Mamma var svært så blid når jeg satt og strikket, derfor ble jeg ganske flink etter som tiden gikk.

Men glad i å strikke ble jeg aldri som barn.

Bestefar, onkel Einar og tante Ingrid bodde i nr 1.

Det første huset i gata og der var også butikken vår.

Hele første etasje i den gården var butikk med lager, potetbinge og parafinpumpe. Det luktet spennende og mystisk der, parafin, sirup, skråtobakk, kaffe, såpe m.m. Melvarene var i store kasser med lokk over og der kunne vi sitte og se og høre om alt som skjedde i gata. Det var tre brødre og en søster som eide butikken, men det var særlig en, Egil – han tykke uten bart – vi ungene helst ville handle med. Han var aldri sur og lei når vi kom med lapp og skulle skrive beløpet inn i boken for ikke betalte varer.

Skrekkens bok!

Det var jo også samme kjøpmann som eide de fleste leiegårdene i gata. Gamle, slitte tregårder – og husleia skulle betales! Dårlig med penger var det i de fleste gårdene, men det var alltid noen som helst ikke ville betale sine regninger før siste frist – selv om pengene var der.

Når alle møblene var satt ut på gata og alt en eiet stod frem til utstilling – fra pissepotter og gyngestoler, slitte senger og pappesker til kattermor og unger, ja da ble husleien gjerne betalt – mange ganger med lånte penger.

”Skal betale det tilbake når jeg får jobb på brygga – eller til sommeren”, var det samme omkvedet som gjentok seg. Hadde man betalt husleien, ja da var det ikke vanskelig å handle på bok – men det var kjøpmannen som bestemte hva en skulle ha! Mel, margarin, poteter og sirup.

Det var de rette varene, men hvis man prøvde å be om øl og skråtobakk, ja, da brølte kjøpmannen rett ut:

”Din fattigpetter. Det er mat di skal ha. Ikke øl og tobakk. Hadde du brukt mindre av det så hadde du kunnet betale som andre! Pappskaller”, brølte han!

Til stor underholdning for de andre kundene som satt på melkekassene hendte det at han som kjøpte på bok brølte tilbake:

”Kremmersjela kunne dytte varene sine opp i ræva si”

Bestefar bodde i annen etasje i nr 1.

Dim – dim – dam – dam dim. Han spilte fiolin – men uten fiolinen. Han sto og holdt en usynlig fiolin og spilte etter radioen. Dette var Brahms, sa bestefar og bukket for oss.

Elin og jeg klappet og ville se bestefar leke mer at han spilte for oss. Men nei, det var nok for den gangen!

Radioen var gjemt bak en vegg i medisinskapet. Vi forsto ikke helt hvorfor alle vi kjente hadde gjemt bort radioapparatene sine. Det var forbudt, men hvorfor – forsto vi ikke da. Noen hadde radio i vedkjelleren, andre i bunnen av barnevognen og atter andre på do!

Vi ungene godtok at det var forbudt å høre på og ha radio på samme måte som vi aksepterte at vi ikke fikk lov til å gå på epleslang eller lure seg på trikken uten å betale.

Bestefar hadde vært fiolinmaker og spilte på fiolin den gang det var stumfilm.

Nå hadde han ikke lenger noe instrument så det var derfor han spilte med en usynlig en. Han brukte fantasien og vi forsto ham dithen at vi ikke måtte fortelle pappa eller noen andre om hans opptreden.

Bestefar drømmespilte som han sa.

For øvrig fikk vi brød av ham, skåret opp i terninger med kaffeerstatning og melasse slik at der kunne vi sitte og storkose oss sammen med ham.

Da kunne vi få lov til å slurpe og spise med fingrene.

”Smaken blir bedre da”, sa bestefar.

Han forsøkte å reparere skoene våre så godt han kunne og var enig med oss at om sommeren kunne vi gå barbent. Det var sundt for barneføtter.

Bestefar var svensk og snakket litt annerledes, mye finere enn andre bestefedre, syntes vi.

Flickor – det var da finere enn jenter!

Lillegrabben kalte han vår bror Per.

Siden bestefar var svensk fikk han av og til en pakke fra den svenske kirken, og det var nesten som en julaften når han åpnet den! I pakken var det alltid kamferdrops, snus og sild – salt sild i boks. Hvor koselig det var når vi ”flickor” fikk sitte foran ovnen og se den salte silda bli stekt i

papir på glørne – og deretter spise den. Den var så salt at tårene sto i øynene – men det var så lunt, varmt og stille der!

Skumringstimen måtte ikke ødelegges med lys og prat. Vi satt der og følte fred og fryd – særlig når vi fikk et kamferdrops å suge på. Den ble tatt ut av munnen flere ganger, for vi måtte se hvor mye det var igjen!

Den måtte var lenge.

Det hendte vi holdt det mellom fingrene og bare slikket.

Men så kunne idyllen bli avbrutt av tante som kom.

”La en gammel mann få være i fred. Gå ut å lek”!

Tante forsto ikke hva vi fikk av bestefar. Det var ikke bare brødsoll, stekt sild og drops – det var en vi kunne være hos og får lov til å være barn!

Og vi hadde noe de andre ungene ikke hadde – en svensk bestefar!

Tante Ingrid var den som tok oss ut i den store verden.

Det var hun som tok meg med på mitt første utstillingsbesøk.

Malerier – store som hus og små som fyrstikkesker – pene og stygge – noen ubegripelige og noen min barnesjel kunne forstå. Farger og romfølelser.

Det var med andakt og høytidelighet jeg fikk med tante fra maleri til maleri. Tegningene gjorde ikke mye inntrykk. Det måtte være farger!

Det var ikke noe særlig kunst hjemme. Det hang et part bilder, noen gulnede fotografier av en streng, trist kone og en trist, sur mann med bart og stiv snipp.

Det var i hvert fall ingenting som kunne sette fantasien i sving. Bortsett fra at jeg syntes de tittet strengt ned på meg fra sine sorte rammer – som om jeg forstyrret de når jeg var oppe for å gå på doen om natta.

For å bli med tante Ingrid, så måtte det en stor rengjøringsprosess til.

Hår, hals og ører, negler og føtter måtte vises frem.

”Fattigdom må vi finne oss i, men ikke skitt og urenslighet”, sa tante.

Jeg syntes noen ganger at det nesten ble for mye vann og såpe, men det måtte til for å bli med henne.

”Det er bedre du er ren og hel i klærne enn mett”, sa tante Ingrid.

I nr 10 bodde tante Olga og hun sa at det er bedre å være mett og full i magen enn å lukte såpe. Så jeg lærte tidlig hvor jeg skulle gå når behovet for mat eller andre ting man søkte å oppleve.

Det hendte faktisk at jeg gråt fordi det ikke passet tante Ingrid at jeg ble med henne. Også fordi jeg var sulten.

Men gråten gråt jeg ut alene så ingen så det – eller hørte meg.

Vi lærte tidlig ikke å vise tårer – det var også en form for stolthet!

Veggklokka kom ned fra veggen igjen og havnet i stampen for noen få kroner til øl. Nå gikk festen for fullt og vi unger fikk noen ganger ikke lov til å komme inn før sent på kvelden.

Enkelte lørdager ble vi låst inne til sent på søndag kveld. Da måtte vi klare oss så godt vi kunne med den mat vi fant i skapet, og det var ikke stort. Der var en hylle hvor det sto margarin og sirup, mel og gryn. Noe særlig mel og gryn var det ikke, men en tvilsom velling av helgryn og polentagryn, vann og sirup ble kokt av noen klønete jenter. Var det poteter å finne i benkeskapet, la vi de med skallet på, rett på glørne i svartovnen. Svidde utenpå og rå inni – men vi syntes det smakte godt.

Vi lærte oss etter hvert hvordan vi skulle komme ut. Det var å fire Gerd ut gjennom vinduet og ned på bakken. Det hendte at hun slo seg, men det gikk som oftest bra. Kristian i annen etasje hadde lik nøkkel som oss, så Gerd banket på hos han og spurte om å få låne nøkkelen fordi vi hadde somlet bort vår!

”Jasså”, sa Kristian, ”er det sant det da?”

”Jovisst”, sa Gerd, men hun sto med hendene bak ryggen og krysset fingrene.

En kunne lyve, men da måtte man være sikker på at fingrene var i kryss eller i hvert fall stå med føttene i kryss. Men med føttene i en slik stilling visste jo folk at nå snakket en ikke sant! Deretter var det bare å låse opp, og vi i full fart ut. Før vi stakk av plukket vi med oss alt det som fantes av tomflasker og tok det med til skraphandleren. – Han bodde i et skur der han drev med handelen sin.

Flaskene ble solgt, men ikke før vi med uskyldige øyne og fingrene i kryss bedyret at det var våre flasker og at vi hadde funnet de på Jordal.

"Melkeflaskene også?"

"Ja, helt sant".

Han forsto nok, men vi fikk pengene våre og delte likelig.

Det var en kafé nede i Strømsveien og dit gikk vi som regel. Så mye å få kjøpt der var det ikke, men en slags fruktgrøt husker jeg vi kjøpte.

"Skal det bare være dessert", sa damen som eide kafeen.

"Vi har ikke spist dessert i dag", sa vi – livredde for at hun skulle få vite at vi ikke hadde penger til noe annet enn det. Fruktgrøten kom på bordet, og vi spiste – verdensvante trodde vi. En gang røpet Per oss ved å si at vi hadde så få tomflasker at han derfor ikke kunne spise pølser. Vi var nok ganske enfoldige for damen i kafeen visste helt sikkert hvem vi var.

Vi fikk pølser alle fire!

Noen rare, hvite kokte pølser med små, grønne prikker i.

Fiskepølser av håbrann!

Vi syntes de var gode vi, men best var kålrotstappa vi fikk ved siden av. Jeg husker godt vi snakket om kålrotstappa da vi gikk derfra.

Kanskje det var mulig bare å bestille det neste gang?

Vi snek oss inn igjen hjemme og ingen merket at vi hadde vært ute og døren ulåst. Fulle folk kan lures!

Nå begynte det å vanke en del fremmede mennesker hos oss. Vi ungene fikk en krone hver og beskjed om å holde oss ute om kvelden. Hvis vi forsøkte å protestere, tok mamma krona fra oss og i tillegg fikk vi en ørefik.

Derfor forsvant vi som oftest ned til biblioteket på Grønland.

Der var det åpent til klokka åtte om kvelden. Men det hendte også at vi satt på trappa ute i flere timer. Det var ingen steder å gå! Elin og jeg satt gjerne med Per mellom oss. Gerd gikk helst sine egne veier. Det var som regel i en av stallene i gata hun vær. Å, som jeg ønsket jeg ikke var så redd for hestene og at det ikke skulle klø sånn i øynene når jeg var der. Det var så varmt, trolsk og trygt i stallene og om

det luktete hest av oss gjorde ikke det noe – bare det ikke forårsaket slik kløe i øynene!

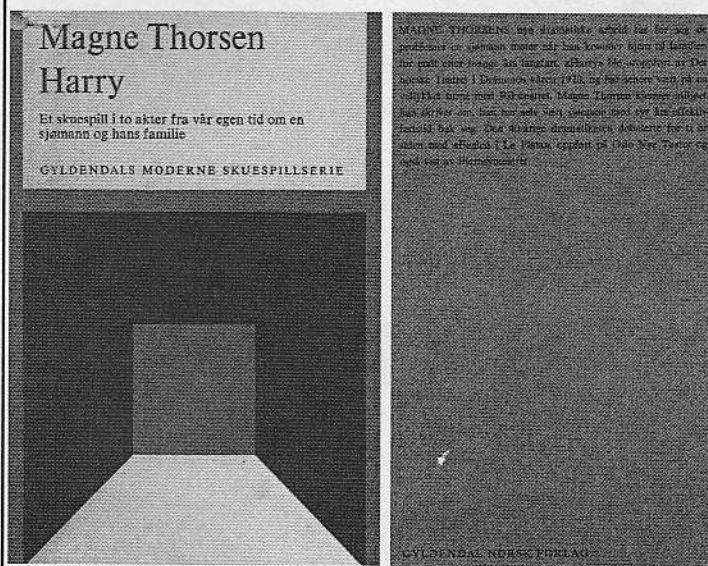
I stallen i nr 11 var det hest, ku, geit og katt med unger. Nesten som i et sirkus, sa folk. Men vi hadde aldri vært i noe sirkus, så det måtte være noe ekstra fine greier!

Jeg sto ofte og tittet inn gjennom vinduet med nesa tett opp mot ruten for å kunne se mest mulig. Men vindusruten var liten og full av fluelort og døde fluer.

Flueplagen i gata var stor om sommeren og alle hadde slike lange, klebrige fluefangere som hang fra taket og ned. Var man uheldig og fikk en slik i håret, var det bare å klippe det av. Disse fluefangerene var det mest vemmelige jeg kunne tenke meg. De hang der fulle av døde fluer og levende fluer som surret som det rene vepsebol. Æsj!

Fortsettes neste nummer.

Fra et medlem i Gubbelaget fikk vi denne lille boka som er et skuespill skrevet av en Vålerengagutt.

Det var en overfylt sal med forventningsfulle og opplagte medlemmer. Even Haugseth kunne ønske velkommen denne vårkvelden. Historielaget hadde 15-årsjubileum – og ble feiret med bursdagssang – og med kringle til kaffen noe senere på kvelden.

Undertegnede prøvde etter beste evne å få en oversikt over antall frammøtte, men måtte gi opp etter å ha rundet 110 – ny rekord for historielaget.

At vi hadde truffet midt i blinken ved å engasjere Thor Gotaas som foredragsholder over temaet: Landeveiens folk – de reisende eller lofferne som de også kalles, var det ingen tvil om.

Thor Gotaas har skrevet flere bøker om mennesker på vandring, folk som levde sitt frie liv langs landeveien – urolige sjeler som ikke kunne slå seg til ro over lengre tid. I sitt kåseri understreket han sterkt at det var stor forskjell på landeveiens folk og tatere. Tatere er et eget folkeferd, som han gjerne ville snakke om i et annet kåseri, men denne kvelden gjaldt det "de reisende". I et raskt tempo og veldig engasjert fortalte Gotaas om landsstrykere, loffere og vagabonder på norske veier. Vanligvis var det ufarlige personer som vandret langs veiene og Gotaas hadde mange eksempler å vise til. Stemningen i salen sto i taket da den ene histo-

rien etter den andre ble fortalt. I mange år var det forbudt å være arbeidsledig så noe måtte de reisende leve av. Det gikk i tilfeldige jobber av forskjellig slag, mange kunne et håndverk, noen drev med småhandel – en utvei ble det som regel.

Det fantes et eget språk blant lofferne og et tegnsystem som informerte om hvor en kunne regne med å få overnatting, mat, jobb og liknende – samt advarsler om både sinte folk og bikkjer. Prestegårdene ble ofte redningen for mange, presten var nemlig pålagt å hjelpe alle som kom for å be om mat og nattelosji. Gotaas trakk fram flere personligheter som gikk langs veiene blant annet en liten fyr fra Hadeland som het Anders Langbråten. Han var et musikalsk vidunderbarn, og Henrik Wergeland som var sønn av en prest og oppdratt til å ta hånd om fattigfolk, fikk høre om ham. Gutten ble hentet til Eidsvolls prestegård på 1830-tallet for å få undervisning i felespill. Dette gikk ikke så bra, gutten rømte og ble en loffer kjent for sin musikkbegavelse, sine store triste øyne, bare bein og hang til brennevin. Han fikk etter dette oppnavnet "Wergelandsgutten".

Even Haugseth orienterte om den tradisjonelle bydelsvandringen som denne gang blir noe kortere enn vanlig. Programmet er ennå ikke fastlagt, men vandringen går mandag 4. juni – møtested: Sotahjørnet kl. 18.00.

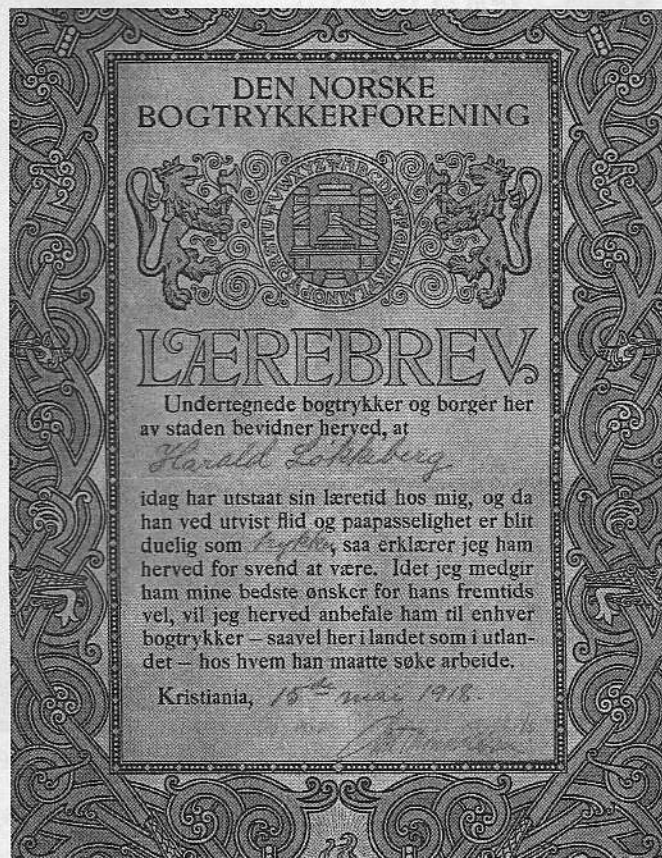
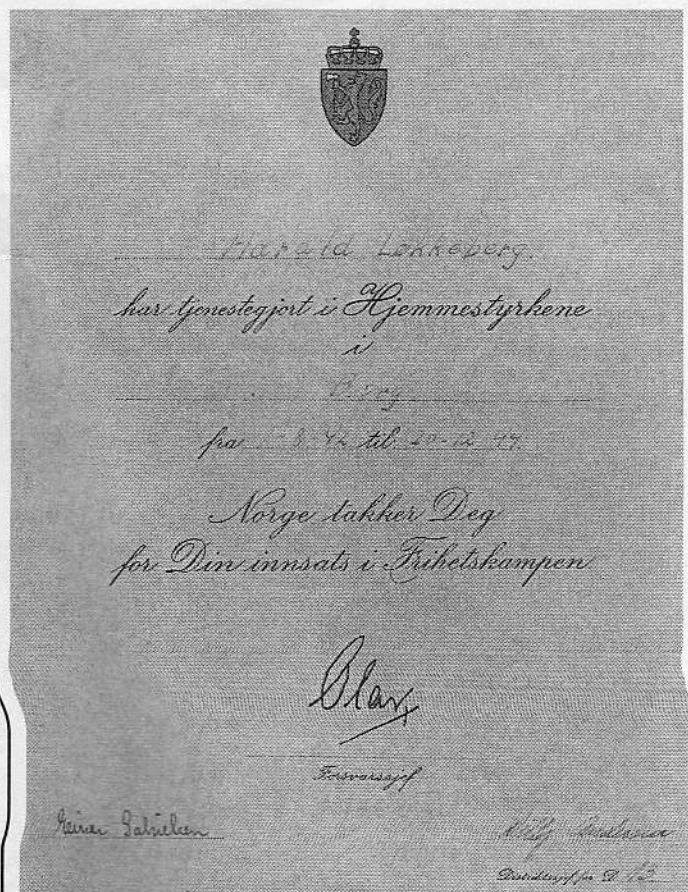
Medlemmene ble også oppfordret til å møte på Sotahjørnet lørdag 5. mai kl. 16.00. Da skal det avdukes et av Oslo Bys Vels blå kulturskilt med tekst om den betydning Sotakaféen har hatt for bydelens mest kjente idrettsforening VIF. Det blir kulturinnslag og korpsmusikk.

Ikke glem medlemskontingenten.

Vi trenger all støtte.

Medlemsbladet uteblir ved manglende innbetaling.

Etter en kjellerrydding Sverigesgt 17 ble det funnet disse. Er det noen som kjenner til Harald Løkkeberg. Han drev visstnok med illegale aviser under krigen.

Årgang 10 nr. 2 - 2007

Et organ for
Vålerenga Historielag

Vålerenga Historielag

Hedmarksgata 2

0658 Oslo

Vålerenga Historielag på internett:

E-mail: epost@valerenga.org

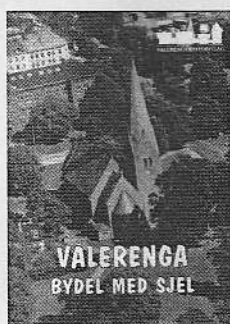
hjemmeside: <http://www.valerenga.org>

Bankkonto: 0530 04 78222

"Fra Sotahjørnet til Bohemen, DVD og Historielagets flotte kalender for 2007 er selvsagt å få kjøpt. Direkte hos Vålerenga Historielag.

Kr 250,-

DVD kr 150,-

Møtekalenderen 2007

Møter: Høsten 2007

Mandag 17/9 kl 19.00 Vålerenga skole.

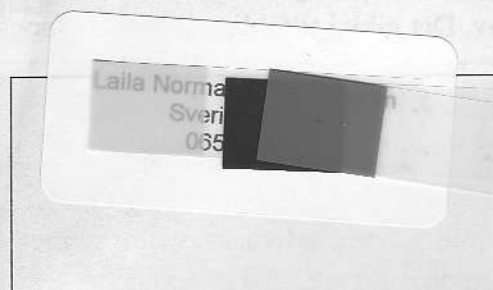
13 og 14/9 Fotoutstilling i kirkerommet

kl 12.00 til 16.00 begge dager.

Tirsdag 20/11 Medlemsmøte i kirkerommet

kl 19.00.

Notér tid og sted nå!

Leder: Even Haugseth
Nestleder: Knut Roar Westbye
Kasserer: Bjørn Granlund
Sekretær: Bjørg Staal
Styremedlem: Bjørn Arild Gjerdalen
Varamedlem: Unni Granlund
Varamedlem: Grete Mosbakk
Varamedlem: Grethe Sandmoen

Arbeidsgrupper i historielaget:

Utgivelse av bildekalender:

Kontakt: Even Haugseth tlf. 22 57 01 66

Fotogruppe – fotografering, innsamling og avfotografering av bilder:

Kontakt: Bjørn Granlund tlf. 22 68 34 05

Idrettsgruppe – om bydelens idrettsmiljø

Kontakt: Bjørn Arild Gjerdalen tlf 90 91 92 50

Intervjugruppe – intervjuer interessante mennesker

Kontakt: Bjørg Staal tlf. 22 61 40 33

Medlemsavisa vår

Kontakt: Knut Roar Westbye tlf 22174884, mob 90831966

Epost: kroarb@online.no

Styret 2007

Knut Roar

Even

Bjørg

Bjørn G

Grethe S

Grete M

Bjørn Arild

Unni